

УДК 371.267

О.В. Пліско

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

У статті визначено поняття «моніторинг», «навчальні досягнення», «моніторинг навчальних досягнень учнів». Розкрито загальнотеоретичні основи організації моніторингу навчальних досягнень учнів.

Ключові слова: моніторинг, учні, навчальні досягнення, якість освіти.

В статье определены понятия «мониторинг», «учебные достижения», «мониторинг учебных достижений учащихся». Раскрыты общетеоретические основы организации мониторинга учебных достижений учащихся.

Ключевые слова: мониторинг, учащиеся, учебные достижения, качество образования.

In the publication the notions «monitoring», «learning achievements», «pupils' learning achievements monitoring» are characterized. The publication zooms in on general theoretical fundamentals of pupils' learning achievements monitoring organization.

Key words: monitoring, pupils, learning achievements, learning achievements monitoring, quality of education.

Постановка проблеми. В умовах переходу до гуманістичної моделі шкільної освіти перед педагогічною наукою постає важливе завдання щодо розробки адекватних засобів для визначення її якості, яка передусім виявляється в забезпеченні високого рівня навчальних досягнень учнів. У зв'язку з цим значно підвищується роль педагогічного моніторингу цих досягнень, котрий є важливим індикатором ступеня задоволення суспільних та особистих потреб в освітній сфері.

Аналіз актуальних досліджень. На підставі вивчення наукових праць установлено, що вченими схарактеризовано такі аспекти проблеми моніторингу навчальних досягнень учнів: загальнотеоретичні підходи до його організації (В. Кальней, Д. Матрос, Д. Полев, С. Шишов та ін.), основні види, функції, принципи його здійснення (В. Андреев, В. Загвязинський, І. Логвінов, П. Решетников, М. Рижаків), види, засоби, методи та форми контролю й оцінювання знань школярів в освітньому процесі (І. Лернер, В. Полонський, М. Скаткін, Т. Шамова та ін.). Методологічні аспекти реалізації кількісних вимірювань результатів навчального процесу розкрито в дослідженнях

В. Безпалька, Л. Ітельсона, І. Огородникова, М. Поташніка, В. Симонова. Тлумачення поняття «навчальні досягнення учнів» представлено в публікаціях С. Блінова, Л. Ілюшина, О. Мітіної та інших авторів. Незважаючи на наявність різнопланових і досить ґрунтовних досліджень окремих питань проблеми моніторингу навчальних досягнень учнів, аналіз наукових праць та роботи школи дозволяє дійти висновку про недостатню розробленість цієї проблеми.

Мета статті – висвітлити загальнотеоретичні основи організації моніторингу навчальних досягнень учнів.

Виклад основного матеріалу. На основі вивчення наукових праць встановлено, що термін «моніторинг» перекладається з латинської (monitor) й англійської (monitoring) мов як «стеження», «спостереження». Він виник у 1972 р. перед проведенням Стокгольмської конференції ООН з проблем оточуючого середовища, коли цим поняттям позначили процес безперервного простежування за станом оточуючого середовища [1, с. 18]. Пізніше цю дефініцію почали використовувати в соціології, де моніторингом вважали системну сукупність регулярних досліджень, що проводилися з метою надання соціально-інформаційної допомоги різним організаціям в реалізації соціальних програм.

Педагогічною наукою поняття «моніторинг» було запозичено з екології й соціології. Поступово воно посіло гідне місце серед інших наукових категорій. У сучасних педагогічних працях науковці трактують моніторинг як:

– систему організації збирання, збереження, опрацювання й подальшого поширення інформації про функціонування певної педагогічної системи, що забезпечує безперервне простежування за її станом та прогнозування подальшого розвитку (Д. Матрос, Н. Мельникова, Д. Полев);

– теоретично обґрунтовані вимірювання й оцінювання результатів освіти, які дозволяють надати об'єктивні й достовірні дані про перебіг педагогічного процесу та його результати (М. Грабарь);

– систему контрольних і діагностичних заходів, які забезпечують контроль динаміки засвоєння школярами освітнього матеріалу та коригування цього процесу (В. Кальней, С. Шишов).

Докладніше суть моніторингу в педагогічній сфері було розкрито О. Гірбою, яка зазначила, що цей феномен можна розглядати і як систему, і як процес. Моніторинг як система являє собою поєднання таких компонентів: мети його здійснення, об'єкта дослідження, суб'єктів проведення, а також комплексу критеріїв і показників оці-

нювання. Моніторинг як процес спрямований на відстеження показників його стану, що забезпечує прогнозування та розвиток рівнів навчальних досягнень учнів [3, с. 22, 23].

Значна увага у контексті дослідження приділялася також вивченню праць, у яких визначалося поняття «навчальні досягнення». Як було з'ясовано, цей термін почали використовувати представники зарубіжної психології й педагогіки ще в 50-х рр. ХХ ст. У вітчизняній науковій літературі він почав активно застосовуватися тільки наприкінці ХХ ст. Однак результати аналізу наукових праць засвідчили, що існують різні думки щодо трактування цієї категорії. Так, відомий німецький дидакт К. Інгенкамп навчальними досягненнями вважає індивідуальний результат роботи людини «в межах різних сфер досягнення успіху» [4, с. 100]. На думку Е. Бондаревської, навчальні досягнення особистості є комплексним утворенням, яке містить такі компоненти: ціннісно-світоглядний (систему цінностей та життєвих сенсів); компонент соціалізації (накопичення соціального досвіду, громадянської поведінки); особистісний (здатність до самопізнання, самореалізації, самоконтролю); природовідповідний (уміння змінювати своє здоров'я та забезпечувати фізичний розвиток) [2].

М. Каган вважає, що визначати навчальні досягнення особистості доцільно за такими напрямками: гносеологічні, аксіологічні, творчі, комунікативні й художні. Виокремлюючи у структурі особистості п'ять потенціалів з аналогічними назвами, дослідник зауважує, що людина насамперед визначається тим, «що та як вона знає; що та як вона цінує; що та як вона створює; з ким та як вона спілкується; які її художні потреби та як вона їх задовольняє» [5, с. 262].

Деякі автори (В. Безпалько, В. Сімонов та ін.) трактують термін «навчальні досягнення» в більш вузькому значенні, зводячи його до характеристики окремих аспектів навчальної діяльності. Зокрема, серед основних навчальних досягнень особистості вони виокремлюють такі, як результати тестування, участь в олімпіадах та інші предметні досягнення.

Особливий інтерес в контексті нашого дослідження викликало визначення поняття «навчальні досягнення учнів», яке запропонувала у своїй дисертаційній роботі В. Мусіна. Це поняття авторка трактує як результат навчального процесу, відображений у засвоєнні школярами адаптованого соціального досвіду. Пояснюючи свою думку, дослідниця посилається на позицію І. Лернера, який виокремив у змісті освіти три основні компоненти: досвід пізнавальної діяльності, досвід емоційно-ціннісних відношень та досвід творчої ді-

ьності. Саме через ці компоненти досвіду людини вчена пропонує визначати навчальні досягнення учнів.

Так, В. Мусіна конкретизує, що досвід пізнавальної діяльності виявляється в засвоєнні школярами предметних і надпредметних знань, необхідних їм для подальшої життєдіяльності вмінь, навичок та інших відомих способів діяльності, а також досвіду мислення. Набуття учнями досвіду емоційно-ціннісних відношень спрямовано на формування в них здатності до оціночної діяльності різних аспектів життєдіяльності на основі власної системи цінностей, а також системи емоційної, вольової, моральної й естетичної вихованості, яка виявляється в поведінці й діяльності людини. Досвід творчої діяльності забезпечує розвиток творчої фантазії особистості, спроможність вирішувати проблеми, що виникають, новими нестандартними способами.

На підставі вищезазначеного В. Мусіна дійшла висновку, що навчальні досягнення учнів — це процес та результат їхнього розвитку через засвоєння ними соціального досвіду (досвіду пізнавальної діяльності, досвіду емоційно-ціннісних відношень, досвіду творчої діяльності) та становлення готовності кожного з них до самостійної організації своєї діяльності [8, с. 21 – 24].

У працях науковці також розкривають свої погляди щодо суті моніторингу навчальних досягнень учнів та вимог до його організації в школі. Так, на думку О. Мітіної, моніторинг навчальних досягнень учнів являє собою систему збирання та опрацювання інформації про процес засвоєння школярами навчального матеріалу під час вивчення предметних дисциплін, яка дає змогу робити висновки про досягнутий рівень його засвоєння в будь-який момент часу та прогнозувати подальший процес розвитку кожної особистості [7, с. 32].

О. Майоров вважає, що моніторинг цих досягнень школярів має відбуватися за двома основними напрямками: 1) визначення, наскільки результати навчальної діяльності школярів відповідають діючому в шкільній освіті Державному стандарту; 2) оцінювання поточних результатів і загальної динаміки у сформованості в учнів визначених знань, умінь, розвитку психічних процесів, вихованості ціннісних орієнтацій та особистісних якостей [6, с. 52].

На думку В. Мусіної, основною метою моніторингу навчальних досягнень учнів є отримання об'єктивної й достовірної інформації про динаміку вищезазначених досягнень школярів. З огляду на це результатом даного моніторингу є визначення рівня засвоєння шко-

лярами досвіду пізнавальної діяльності, досвіду емоційно-ціннісних відношень та досвіду творчої діяльності [8, с. 51].

Висновки і перспективи подальших досліджень. На основі аналізу вищезазначених ідей науковців можна дійти висновку, що нашому баченню суті моніторингу навчальних досягнень учнів більшою мірою відповідає наукова позиція В. Мусіної. Тому трактування ключових понять саме цієї дослідниці було покладено в основу нашого дослідження.

Під час його проведення було також з'ясовано, що грамотно організований моніторинг навчальних досягнень учнів є необхідною передумовою для ефективного здійснення освітнього процесу. Причому такий моніторинг водночас є і комплексним інформаційно-організаційним компонентом цього процесу, і основним чинником його вдосконалення. Також було встановлено, що моніторинг навчальних досягнень учнів має комплексно здійснюватися як на рівні взаємодії «вчитель – учні», так і на рівні внутрішньошкільного управління.

Перспективи подальших наукових розвідок ми вбачаємо в розробці та реалізації системи моніторингу навчальних досягнень учнів в межах загальноосвітнього закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бенькович Т.М.* Инновационные системы оценки учебных достижений в мониторинге эффективности обучения: 13.00.01 / Т.М. Бенькович. – М., 2003. – 143 с.
2. *Бондаревская Е.В.* Ценностные основания личностно-ориентированного воспитания: с учетом принципа культурно- и природосообразности / Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 1995. – №4. – С. 29 – 36.
3. *Гирба Е.Ю.* Организационно-педагогические условия мониторинга образовательного процесса в современной школе: 13.00.01 / Е.Ю. Гирба. – М., 2008. – 180 с.
4. *Инкенкамп К.* Педагогическая диагностика / К. Инкенкамп. – М.: Педагогика, 1991. – 240 с.
5. *Каган М.С.* Системный подход и гуманитарное знание: избранные статьи / М.С. Каган. – Л.: ЛГУ, 1991. – 384 с.
6. *Майоров А.Н.* Тесты школьных достижений: конструирование, проведение, использование / А.Н. Майоров. – СПб.: Образование и культура, 1996. – 302 с.
7. *Митина О.А.* Мониторинг учебных достижений школьников как фактор повышения результативности естественнонаучного и математического образования: 13.00.01 / О.А. Митина. – М., 2008. – 185 с.
8. *Мусина В.Е.* Педагогический мониторинг учебных достижений школьников в деятельности учителя: 13.00.01 / В.Е. Мусина. – Белгород, 2009. – 196 с.